

บทที่ 6

อัตราของเพลงไทยและหน้าทับ

เนื้อหาในบทที่ 6 ประกอบด้วย

1. อัตราของเพลงไทย
2. แผนภูมิแสดงประเทกษาของหน้าทับ
3. ประเทกษาของหน้าทับ
4. บทสรุป

วัตถุประสงค์

1. ให้รู้จักความแตกต่างของอัตราจังหวะในเพลงไทย
2. ให้รู้จักเครื่องกำกับจังหวะในเพลงไทย ที่คุณเคยหันเป็นขั้นตอน
3. ให้สามารถบอกลักษณะจังหวะของเพลงไทยได้ เช่น เพลง 3 ชั้น เพลง 2 ชั้น หรือเพลงชั้นเดียว ๆ ฯลฯ

กิจกรรม

1. ตอบคำถามที่อยู่บน
2. พยายามพึงเสียงจังหวะต้องย่างไว ในขณะที่ได้ยินเพลงไทย
3. หัดเคาะจังหวะตามเสียงชิง-น้ำ พร้อมทั้งนับไปไว เพื่อให้คงจังหวะ
4. หาโอกาสชมการแสดงละครพันทาย เพื่อพึงเพลิดชอบภาษาต่าง ๆ พร้อมทั้งสังเกตกรีบรายการการตลอดจนทำรากของตัวละครชาติต่าง ๆ

๗๘๖

บทที่ 6

อัตราของเพลงไทยและหน้าทับ

เนื้อหานี้จะแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อใหญ่คือ อัตราของเพลงไทย และหน้าทับ ทั้งสองเรื่องมีความสัมพันธ์กัน คือ หน้าทับหรือจังหวะที่เกิดจากการตีเครื่องดนตรี เป็นหัวใจของการบรรเลงทุกประเภทเป็นเครื่องกำหนดความซ้ำเริวยของเพลง เป็นหลักกำหนดเมื่อไร จังหวะก็ เมื่อไร จังหวะตก ส่วนอัตราของเพลงไทยนั้นแสดงถึงว่า เพลงไทยมีหลายชนิด มี ทั้งที่บรรเลงซ้ำ ๆ บรรเลงร็ำ ๆ และบรรเลงพอตี ๆ ฯลฯ ถ้าบรรเลงซ้ำ หน้าทับจะต้องย่อไว้ บรรเลงพอตีหน้าทับจะต้องย่อไว้ และหน้าทับตีเหมือนกันทุกเพลงหรือไม่

1. อัตราของเพลงไทย

อัตราของเพลงไทย คือ จังหวะของเพลง อาจเรียกว่า กับกันไปว่า อัตราจังหวะ เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น เนื่องจากองค์ประกอบของดนตรี จะประกอบด้วย ทำนอง จังหวะ เสียง ประสาน และสีสรรหรือความรู้สึกของเสียง ทุกส่วนจะมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ทำนองคือเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ถ้าไม่มีจังหวะซ้ำเริวยประสานตลอดจนสีสรรของเสียงหรือ เครื่องดนตรีแล้ว เสียงดนตรีนั้นก็จะไม่ไฟแรง ไม่ให้ความรู้สึก ความรู้สึกจะราบเรียบ ลักษณะ อย่างนั้นก็จะไม่ใช่ดนตรี

เพลงไทยมีหลายประเภท หลายอัตราจังหวะ ดังที่ท่านได้ทราบมาแล้วว่า เพลง ในระยะแรกโดยเฉพาะในสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนมากเป็นเพลงชั้นเดียว และเพลง 2 ชั้น เป็น เพลงพื้นบ้านน้ำงึ้ง เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงโขนและครัวบ้าง จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จึง มีผู้คิดเพลงจังหวะซ้ำ เพื่อให้适合กับเวลาคิดกอลน์ได้ทันในการขับเสภา และเล่นดอกสร้อย สักว่า เพลงจังหวะซ้ำหรืออัตราจังหวะ 3 ชั้น จึงเป็นที่นิยมกันในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เมื่อมี เพลงอัตราจังหวะ 3 ชั้น ความนิยมที่จะบรรเลงเพลงมากเกิดสืบเนื่องกันมาตั้งแต่

จังหวะ (Rhythm) เป็นหัวใจของเพลง ดนตรีทุกชนิด เปรียบเสมือนชีพจรหรือ การเต้นของหัวใจ (Pulse) จังหวะเป็นเครื่องกำหนดความสั้นยาว ถี่ห่าง ของเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ หรือทำนองของเพลง เช่นเดียวกับการเต้นของหัวใจที่บางครั้งก็เต้นเร็ว เมื่อเรารู้สึกตื่นเต้น บางครั้ง ก็เต้นปกติ บางครั้งก็เต้นซ้ำ เพราะความเห็นอยู่หน่ายอ่อนเพลีย จังหวะในดนตรีก็เช่นเดียวกัน มีทั้งจังหวะเร็ว ช้า ปานกลาง ไม่เท่ากัน เราจึงกำหนดเรียก อัตราจังหวะ ในดนตรีไทยเรา มีอัตราจังหวะหลายชนิด แต่ที่ควรรู้จักในฐานะของผู้ฟังที่มีความรู้เบื้องต้นในดนตรีไทย มีอยู่ 3 ชนิด คือ

อัตราจังหวะทันเดี่ยว	คือ	จังหวะเร็ว
อัตราจังหวะสองทัน	คือ	จังหวะปานกลาง
อัตราจังหวะสามทัน	คือ	จังหวะช้า

ในเวลาฟังเพลง เรากำทราบว่า เป็นเพลงในอัตราจังหวะช้า ปานกลาง หรือเร็ว ได้โดยสังเกตที่จังหวะนึง และจังหวะกลอง (หน้าทับ) การฟังจังหวะกลองซึ่งเป็นจังหวะใหญ่ พึงยากกว่า การฟังจังหวะนึงถ้าเป็นอัตราจังหวะเร็วเสียงจะดับ จะต้องต่อ กัน คือ นึงแล้วซับ ตามติดเกือบจะทันที แต่ถ้าเป็นอัตราจังหวะปานกลาง (2 ชั้น) นึง-ซับ จะทิ้งช่วงห่างเล็กน้อย ถ้าเป็นอัตราจังหวะช้า (3 ชั้น) นึง--ซับ จะทิ้งช่วงห่างออกไป มีหลักสังเกตง่าย ๆ โดยการนับในใจแล้วตี ตั้งนี้

ชั้นเดียว ให้นับ 1 แล้วตี ฉีง (หมายถึง แทนที่จะนับ 2 ให้ตีเป็นฉีงแทน) และนับ 1 ใหม่แล้วตี ฉับ (หมายถึง แทนที่จะนับ 2 ให้ตีเป็นฉับแทน) ทั้ง ฉีง-ฉับ รวมกันเป็น 1 จังหวะชั้นเดียว

สองขั้น ให้นับ 1 2 3 และตีนิ่ง (หมายถึงแทนที่จะนับ 4 ให้ตีเป็นนิ่งแทน) และนับ 1 2 3 ใหม่แล้วตีนับ (หมายถึงแทนที่จะนับ 4 ให้ตีเป็นนับแทน) ทั้งนิ่ง-นับ รวมกันเป็น 1 จังหวะนิ่ง ของอัตราจังหวะ 2 ชั้น

สถานที่นับ ให้นับ 1 2 3 4 5 6 7 และตีจิง (หมายถึงแทนที่จะนับ 8 ให้ตีเป็นจิงแทน) และให้นับ 1 2 3 4 5 6 7 ใหม่ แล้วตีฉับ (หมายถึงแทนที่จะนับ 8 ให้ตีเป็นฉับแทน) ทั้ง จิง-ฉับ รวมกันเป็น 1 จังหวะจิง ของอัตราจังหวะ 3 ทีน

(การนับในใจ เป็นการพยายามที่จะทำให้เข้าใจง่ายขึ้น นักดนตรีที่ตีจังจะดีโดยไม่ต้องนับ)

ท่านจะสังเกตได้ว่า ความพยายามของอัตราจังหวะจะหาย หรือ ขยาย หรือยืดออกจากจังหวะที่เริ่งกว่า 1 เท่าตัวสมอ นั่นก็คือ เพลงในอัตราจังหวะ 2 ชั้น จะยาวกว่า อัตราจังหวะชั้นเดียว 1 เท่าตัว และอัตราจังหวะ 3 ชั้น ก็จะยาวกว่าอัตราจังหวะ 2 ชั้น 1 เท่าตัว ขอให้ดูแผนภูมิข้างล่างนี้จะช่วยให้เข้าใจชิ้น

ชั้นเดี่ยว	นิ่ง	ฉับ
สองชั้น	นิ่ง	ฉับ
สามชั้น	นิ่ง	ฉับ

ถ้าจะเล่นอัตรา 2 ชั้น ให้เท่ากับอัตรา 3 ชั้น ก็ต้องศี ฉิงฉับ 4 ครั้ง
 หรือ ถ้าจะเล่นอัตราชั้นเดียว ให้เท่ากับอัตรา 2 ชั้น ก็ต้องศี ฉิงฉับ 4 ครั้ง
 แต่ ถ้าจะเล่นอัตราชั้นเดียว ให้เท่ากับอัตรา 3 ชั้น ก็ต้องศี ฉิงฉับ 8 ครั้ง
 แสดงว่าอัตราจังหวะจากเร็วไปหาจังหวะช้า จะขยายยาวออกเป็น 1 เท่าตัวเสมอ หรือถ้าจะ
 พุดจากจังหวะช้าลงมาหาจังหวะเร็ว ก็คือ อัตราจังหวะจากจังหวะช้า จะสั้นลงหรือthonลง
 มา 1 เท่าตัวเสมอ

- ถ้าจะเปรียบเทียบกับคณตรีสาгал โดยใช้การบันทึกตัวโน๊ตในบันทัด 5 เส้น ในเรื่อง
 อัตราจังหวะ ต้องขยายตัวโน๊ตและจำนวนห้องขึ้นไปเป็นทวีคูณเขียนเดียวกัน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

The image shows three musical staves illustrating note value conversion:

- ชั้นเดียว (One beat):** A single eighth note followed by a sixteenth note. Below it, the text "ฉิง" (Ching) and "ฉับ" (Zap) are written under the notes.
- สองชั้น (Two beats):** Two eighth notes. Below it, the text "ฉิง" and "ฉับ" are written under the notes.
- สามชั้น (Three beats):** Three eighth notes. Below it, the text "ฉิง" is written under the first two notes, and "ฉับ" is written under the third note.

ขอให้สังเกต จังหวะฉิงยังตกอยู่อย่างเดิม

$\frac{2}{4}$ เรียกว่า Time Signature คือ ตัวเลขกำหนดว่า ในแต่ละห้องมีกี่จังหวะ
 ตัวเลขบน คือ กลุ่มจังหวะ หรือจำนวนจังหวะในแต่ละห้อง ซึ่งจะต้องเท่ากัน
 หมดทุกห้อง

ตัวเลขล่าง คือ กำหนดความสั้นยาวของเสียงโดยใช้รูปร่าง หรือชนิดของตัวโน๊ต
 แทนความเร็ว หรือช้าของจังหวะ

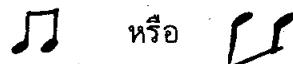
$\frac{2}{4}$ คือ เลข 2 หมายถึง ในห้องหนึ่งมี 2 จังหวะ

ส่วนเลข 4 ล่าง หมายถึง ค่าของตัวโน๊ต ที่นับโน๊ตตัวคำเป็นเกณฑ์ 1 จังหวะ
 โน๊ตตัวขาว 1 ตัว = โน๊ตตัวดำ 2 ตัว

$$\text{♩} = \text{♪ + ♩}$$

โน๊ตตัวดำ 1 ตัว = โน๊ตตัวขาว 1 ชั้น 2 ตัว
 $\text{♩} = \text{♩ + ♪}$

ถ้าตัวเขบี้ต 2 ตัวอยู่ด้วยกันให้โยงทางเข้าด้วยกันเป็น

2 คือ ในแต่ละห้องให้มีโน๊ตตัวดำ 2 ตัว หรือเทียบค่าเท่ากับตัวดำ 2 ตัว
 อัตราซันเดี้ยง มี 2 ห้อง

อัตราสองซัน เป็นทวีคูณของซันเดี้ยง = $2 \times 2 = 4$ ห้อง

อัตราสามหัน เป็นทวีคูณของสองซัน = $2 \times 4 = 8$ ห้อง

ท่านจะเห็นว่า ตัวโน๊ตขยายตามจำนวนห้องด้วยสามตัวอย่างเช่น

เพลงนกเขาจะแมร์ (ເກ) ของ หลวงประดิษฐ์ໄพเราะ (คร ศิลปบรรเลง)

เพลงนกเขาจะแมร์ซันเดี้ยง ท่อนแรก มี 16 ห้อง

เพลงนกเขาจะแมร์สองหัน ท่อนแรก มี $16 \times 2 = 32$ ห้อง

เพลงนกเขาจะแมร์สามหัน ท่อนแรก มี $32 \times 2 = 64$ ห้อง

၁၇၅

แผนภูมิแสดงประเภทของหน้าที่

2. หน้าทั่วไป

หน้าทับ คือ จังหวะของเพลงไทยที่เกิดจากการตีเครื่องหนัง เป็นหน่วยของดนตรีไทยทุกประเภท และทุกชาติตัวอย่างชาติอื่นไม่เรียกหน้าทับ) เพราะ “ใช้ตีกับจังหวะเป็นระยะๆ ไป เพื่อให้รู้สึกว่าและเลียงสำคัญของเพลง”¹ เครื่องหนัง คือ เครื่องดนตรีที่ปั่งด้วยหนังที่ใช้ตีประกอบจังหวะ ได้แก่ กลองชานิดต่างๆ ทั้งที่ปีงหนังหนาเตี้ยๆ และปีงหนังสองหน้า “เครื่องหนังแต่ละชนิดอาจตีกับจังหวะเป็นลีลาต่างๆ กัน ลีลาเหล่านี้เรียกว่า “หน้าทับ”² ทั้งๆ ที่ตีเครื่องหนังหลายชนิด แต่ก็ไม่ระบุชื่อว่า หน้ากลองแขก หรือหน้าตะโพน ฯลฯ คงเรียกร่วมๆ กันว่า หน้าทับ “ทับ” หมายถึง โภนเมโลดี้ หรือ โภนซีเรนเดอร์ โภนแต่เดิมเราเรียกว่า “ทับ” (ปัจจุบันภาคใต้ก็ยังเรียก “ทับ”) ใช้แทนมันเท่าๆ ในวงໂหรเครื่องสี เวลาตีโภนหรือตีเครื่องหนัง ต้องตีลงไปข้างหน้ากลอง เมื่อใช้ “ทับ” เป็นเครื่องกำกับจังหวะ จึง

¹ ศิลปักษร, กรม, "โน๊ตเพลย์ไทย เล่ม 1". (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การਆสา, 2514) หน้า 13.

2 อพิษ นาคสุวัสดิ์, ปช.อ., สถาบันสื่อฯ, หน้า 53

ศิลป์ไปบ่น หน้าทับ เกิดเป็น “หน้าทับ” ชื่น และใช้คำนี้ตลอดมา แม้จะตีเครื่องหนังชนิดอื่น ก็ตาม นอกจาก “หน้าทับ” แล้วยังมีเครื่องกำกับจังหวะอื่น ๆ เช่น ฉิง ฉาน กรับ โหม่ง ช่วยกำกับจังหวะอีกด้วย โดยหน้าทับเป็นจังหวะใหญ่ เป็นหลักของวงดนตรี ฉาน กรับ และ โหม่ง กำกับจังหวะอย่าง ส่วนนิรภัยนั้นกำกับจังหวะอย่างที่สุด คล้ายกับการตรวจสอบหลักข้อขันตอน ไม่ให้การบรรเลงพลาดได้

หน้าทับแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ

2.1 หน้าทับปูรบไก่

2.2 หน้าทับสองไม้ หรือ หน้าทับไทยอย

2.3 หน้าทับพิเศษ

ศึกษาแผนภูมิแสดงประเภทของหน้าทับประกอบ

2.1 หน้าทับปูรบไก่ สืบเนื่องมาจากชาวภาคกลางมีเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า เพลงปูรบไก่ เป็นเพลงที่มีลูกคุ้วองรับ ต่อมากับราษฎรยังใช้ตะโพนตีเลียนเสียงค้ำร้อง ของลูกคุ้วที่ร้องรับในเพลงปูรบไก่นั้นเองเรียกหน้าทับชนิดนี้ว่า “หน้าทับปูรบไก่”

“หน้าทับปูรบไก่” เป็นหน้าทับที่ใช้อยู่ในเพลงประเภทเสภา หรือรับร้องเป็นส่วนมาก เพลงใหม่โรงเสภา’ หรือใหม่โรงรับร้อง ที่กำหนดจังหวะแทนทุกชนิด ยกเว้น แต่เพลงที่ กำหนดให้ใช้หน้าทับอื่น เช่น เพลงกระแตトイไม้ และ เพลงคลิ้นกระทบผั่ง 3 ชั้น เป็นต้น”³

หน้าทับปูรบไก่ แบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ

หน้าทับปูรบไก่ 3 ชั้น ถ้าเทียบกับโน๊ตสากลในจังหวะ $\frac{2}{4}$ จะมีจังหวะ 8 ห้อง

หน้าทับปูรบไก่ 2 ชั้น ถ้าเทียบกับโน๊ตสากลในจังหวะ $\frac{2}{4}$ จะมีจังหวะ 4 ห้อง

หน้าทับปูรบไก่ชั้นเดียว ถ้าเทียบกับโน๊ตสากลในจังหวะ $\frac{2}{4}$ จะมีจังหวะ 2 ห้อง

2.2 หน้าทับสองไม้ หรือ หน้าทับไทยอย เป็นหน้าทับที่ตีเลียนเสียงการร้องด้นใน เพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่งเช่นกัน กล่าวคือ เพลงพื้นบ้านเก่าแก่ของไทยชนิดหนึ่งได้แก่ เพลง เทพทอง เป็นเพลงพื้นบ้านที่มีการร้องด้นเป็นวรรค ๆ ดำเนินเรื่องยืดยาว เรารายการร้อง ด้นชนิดนี้ว่า ร้องด้นสองไม้ ต่อมามีผู้นำทำนองร้องด้นสองไม้มามาในวงดนตรี โบราณราษฎร์ จึงต้องคิดหน้าทับขึ้นใหม่ ให้มีจังหวะเท่ากับทำนองร้อง จึงเกิดเป็น หน้าทับสองไม้ ชื่น หน้าทับสองไม้เลียนทำนองร้องวรรคสั้น ๆ จึงมีความขาวเพียงครั้งหนึ่งของหน้าทับปูรบไก่ ในทุกอัตราจังหวะ

หน้าทับสองไม้เล็กใช้ประกอบเพลงประเภทไทยอย จึงมีผู้เรียกันว่า หน้าทับไทยอย คัวย หน้าทับสองไม้แบ่งออกเป็น 3 ชนิด เช่นเดียวกัน คือ

3. อุทิศ นาคสวัสดิ์, “ทฤษฎีและปฏิบัติดนตรีไทยภาค 2”, หน้า 24.

หน้าทับสองไม้ 3 ชั้น ถ้าเทียบกับโน้ตสาгалในจังหวะ $\frac{2}{4}$ จะมีจังหวะ 4 ห้อง

หน้าทับสองไม้ 2 ชั้น ถ้าเทียบกับโน้ตสาгалในจังหวะ $\frac{2}{4}$ จะมีจังหวะ 2 ห้อง

หน้าทับสองไม้ชั้นเดียว ถ้าเทียบกับโน้ตสาгалในจังหวะ $\frac{2}{4}$ จะมีจังหวะ 1 ห้อง

2.3 หน้าทับพิเศษ คือ จังหวะเครื่องหนังของเพลงประเกทที่มีจังหวะไม่สม่ำเสมอ สันบ้าง ยาวบ้าง และเป็นจังหวะที่จะใช้หน้าทับปรบบิกิ หรือหน้าทับสองไม้ ไม่ได้ จึงต้องใช้หน้าทับพิเศษ คือ มีลิลิตีเป็นเฉพาะ ๆ เพลงไป หน้าทับพิเศษจำแนกรว่า ๆ เป็น 3 ชนิด คือ

2.3.1 หน้าทับเพลงออกภาษาต่าง ๆ

2.3.2 หน้าทับเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ

2.3.3 หน้าทับเพลงสำหรับการแสดงละครบ

2.3.1 หน้าทับเพลงออกภาษาต่าง ๆ ดังที่ท่านได้ทราบมาแล้วว่า มีเพลงไทยอยู่จำนวนหนึ่งมีชื่อชนชาติต่าง ๆ เช่น จีน มอง พม่า แขก ฝรั่ง เบมร ญี่ปุ่น ลาว ญวน ตะลุง เสี้ยว ฯลฯ นำหน้าชื่อเพลงอีกทีหนึ่ง เช่น จีนเนาเต็จ จีนเก็บบุฟ่า มองอ้ออยอิง มองชุมจันทร์ โถะลัม พม่าเห่ พม่าแปลง แขกบรเทศ แขกสาย ฝรั่งจรา กะเมรโพธิสัตว์ ขอมทรงเครื่องญี่ปุ่นฉะอ่อน ลาคราญ ลาคำป่าง ทวยญวน ฯลฯ เพลงเหล่านี้เป็นเพลงไทยที่คิดกวางไทยแต่งขึ้น โดยดัดทำนองให้มีสำเนียงเป็นภาษาต่าง ๆ ตามที่ได้ยินได้ฟังมา เมื่อดัดทำนองเลียนสำเนียงชาติใดก็นำชื่อชาตินั้นไว้หน้าเพลง เพื่อนำทางให้ผู้ฟังทราบไว้ก่อนว่า เป็นเพลงสำเนียงอะไร เราเรียกเพลงชนิดนี้ว่า เพลงภาษา หรือออกภาษา

การแต่งเพลงภาษา หรือเพลงออกภาษา ก็เพื่อให้เพลงมีอารมณ์แผลกอกไปไม่จำเจ พังแล้วสนุก แสดงความสามารถของคิดกวาง และเพื่อประโยชน์ในการแสดง โดยเฉพาะการแสดงละครบพันทาง เป็นละครบที่มีตัวละครเป็นชนชาติต่าง ๆ จึงต้องมีเพลงสำเนียงต่าง ๆ ไว้ประกอบละครบ เพลงภาษาเหล่านี้จะมีสำเนียงหรือทำนองแตกต่างกันไป จังหวะก็ไม่เหมือนเพลงไทยทั่วไป ลิลิตีเครื่องหนังก็จะตีแตกต่างกันไปตามลักษณะภาษา ถ้าตีเหมือน ๆ กันแล้วก็คงแยกไม่ออกว่าเป็นภาษาอะไร หน้าทับในประเกทนี้มีแตกต่างออกไปมากมาย จึงเรียกรวม ๆ ว่า หน้าทับพิเศษ บางท่านจะเรียกชื่อต่อท้ายเป็น พิเศษจีน พิเศษมอง พิเศษพม่า ฯลฯ ก็คงไม่ผิด

2.3.2 หน้าทับเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ เพลงหน้าพาทย์เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบอาภัปกิริยาของตัวใบอน ตัวละครต่าง ๆ อาภัปกิริยาของตัวละครมีมากมาย และล้วนเคลื่อนไหวด้วยท่าทีไม่เหมือนกันทั้งสิ้น เช่น เหาะ วิ่ง เดิน นอน นั่ง ร้องให้ อาบน้ำ แบลงตัว ແປลงครรบ ดิใจ เยาะเยัย ฯลฯ เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบก็จะต้องสอดคล้องกับกิริยาเหล่านั้น เป็น

คุณละเพลงกัน ทำนองไม่เหมือน จังหวะก็ต้องไม่เหมือนกัน เมื่อจังหวะไม่เหมือนกัน ลีลา การตีหน้าทับก็จะไม่เหมือนกัน จะตีแตกต่างไปตามกิริยาอาการแต่ละชนิด จึงต้องใช้หน้าทับ พิเศษ เช่นเดียวกัน

2.3.3 หน้าทับเพลงสำหรับการแสดงละคร **ในการแสดงละครนอกรากจะใช้เพลง หน้าพาทย์เป็นหลักแล้ว ยังมีเพลงพิเศษที่ใช้ในละครตอนสำคัญ ๆ เช่น การรำอาวุธ การต่อสู้ การฟ้อนรำ (จับระบ่าต่าง ๆ) การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (ตามเนื้อเรื่อง) ฯลฯ เพลงเหล่านี้ มีท่วงทำนองเฉพาะเพลง มีการเคลื่อนไหว มีจังหวะที่จะใช้หน้าทับปربนไก หรือ หน้าทับ สองไม้ ไม่ได้ ต้องใช้หน้าทับพิเศษ เช่นเดียวกัน เช่น ใช้ตะโพนดีหน้าทับ ตะเขิง ในเรื่อง อิเหนา ตอนอิเหนาจายกริชต้องแสงอาทิตย์ และเพลงแรกในระบบท่าดาวดึงส์ ใช้กลองแขกตี หน้าทับ สะระหม่า ตอนการรำกริช การรำร่ายรำกระเบียบของ ร้าว หมาย ฯลฯ ใช้โทน (ทับ) กับกลองชาตรี ตีหน้าทับซัดชาตรี ตอนนางมโนห์ราบูชาญย์**

ฯลฯ

บทสรุป

เพลงไทยในสมัยแรก ๆ เป็นเพลงที่มีจังหวะเร็ว และเป็นเพลงสั้น ๆ เพื่อการรื่นเริงบ้าง ออกท่าทางเต้นรำบ้าง ต่อมารัตนานปีนเพลงพื้นบ้านท้องถิ่นต่าง ๆ

เมื่อเริ่มมีการแสดงโขนและละครในสมัยกรุงศรีอยุธยา จำเป็นที่จะต้องใช้เพลงขับร้องเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินเรื่อง และการแสดงท่าทางประกอบบทรองตลอดจนการดำเนินเรื่อง ดันตรีจึงมีบทนาทสำคัญ เพลงที่เคยมีมาเป็นจังหวะเร็ว จึงต้องประดิษฐ์ทำนองเพลงใหม่ให้มีจังหวะซ้ำลงกว่าเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับการร้องประกอบการแสดง จึงต้องขยายเพลงจากจังหวะเร็วหรืออัตราชั้นเดียวออกไปเป็นเท่าตัว หรือทวีคูณ พัฒนาเป็นเพลงอัตราจังหวะ 2 ชั้นขึ้น

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์จนถึงสมัย รัชกาลที่ 5 เป็นยุคสมัยของการเล่นดอกสร้อยสักวา และขับเสภา ผู้บอกสักวាតลอดจนผู้ขับเสภาต้องใช้ปฏิภานไหวพริบ ดันกลอนสด จึงนำดันตรีเข้าไปบรรเลงรับเพื่อยืดเวลาให้ผู้บอกสักวา มีเวลาคิดกลอนนานขึ้น เพลง 2 ชั้น ที่มีอยู่จังหวะไม่อืดอานวยให้คิดกลอนได้นาน จึงมีผู้ประดิษฐ์ทำนองเพลงให้มีจังหวะซ้ำกว่าเดิมอีก โดยขยายจากทำนองเพลงอัตราจังหวะ 2 ชั้นออกไปอีกเท่าตัว หรือทวีคูณ พัฒนาเป็นเพลงอัตราจังหวะ 3 ชั้น

การแต่งเพลงเตาในระยะแรก ๆ นิยมน้ำเพลง 2 ชั้นของเดิมในสมัยกรุงศรีอยุธยา มาขยายเป็น 3 ชั้น และมาตอนลงเป็นชั้นเดียว ให้ครบเป็นเพลงเตา แต่ปัจจุบันคีตกวีอาจแต่งขึ้นใหม่ทั้ง 3 อัตราจังหวะ และแต่งอัตราจังหวะได้ก่อนแล้วแต่ความถนัดของคีตกวี

เพลงภาษาบางเพลงไม่ใช้หน้าทับพิเศษ ใช้หน้าทับปรบไก่ หรือ หน้าทับสองไม้ ดูที่ความเหมาะสม เช่น เพลงเขมรไทรโยค เขมรละอองค์ แขกมอยบางชุมพรหม เขมรเลียนพระนคร เขมรพวง ใช้หน้าทับปรบไก่ เพลงภาษาที่ใช้หน้าทับสองไม้ เช่น แขกลบวี แขกต่ายหม้อ ลาวເສື່ອງເທິຍນ เป็นต้น

การประเมินผลท้ายบท

คำสั่ง ให้เดือกคำตอบที่ถูกต้องมาเพียงคำตอบเดียว จากคำถามต่อไปนี้

1. หน้าทับหมายถึงข้อใด
  1. ทำนอง
  2. จังหวะ
3. จังหวะที่เกิดจากการตีเครื่องหนัง   4. เสียงประสานในดนตรีไทย
2. หน้าทับหมายถึงข้อใด
  1. จังหวะฉีง
  2. ทำนองเพลง
  3. จังหวะฉีงและกลอง
  4. จังหวะของเครื่องหนัง
3. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าทับพิเศษเพียงไร
  1. มีแบบแผนเฉพาะเป็นเพลง ๆ
  2. ไม่มีเมื่อหน้าทับทียอย
  3. ไม่มีแบบแผนเฉพาะตัว
  4. ไม่มีเมื่อหน้าทับปรับໄก
4. ข้อใดเป็นเครื่องทำหน้าทับในวงเครื่องสาย
  1. โคน รำมะนา
  2. ฉ้อง กลอง
  3. ตะโพน เปี๊ยะม่าง
  4. ฉีง กรับ
5. ตะโพนและกลองที่ดีเป็นเครื่องดนตรีสำคัญในการทำหน้าทับให้เพลงชนิดใด
  1. เพลงเก่า
  2. เพลงตับ
  3. เพลงโน้มโรง
  4. เพลงหน้าพาทย์
6. เพลงในข้อใดไม่ใช้หน้าทับพิเศษ
  1. เพลงหน้าพาทย์
  2. เพลงเขมร ໄລ่คaway
  3. เพลงเชิดเงิน
  4. เพลงมอยดูดาว
7. ข้อใดเป็นลักษณะของอัตราจังหวะในเพลงไทย
  1. ความยาวของอัตราจังหวะทุกชนิดไม่มีความสัมพันธ์กัน
  2. ความยาวของอัตราจังหวะเร็วจะขยายหรือยืดจากจังหวะที่ซ้ำกันกว่า 1 เท่าตัว
  3. ความยาวของอัตราจังหวะซ้ำจะขยายหรือยืดจากจังหวะที่เร็วกว่า 1 เท่าตัว
  4. ความยาวของอัตราจังหวะมี 3 ลักษณะคือ ช้า ปานกลาง และเร็ว เท่านั้น
8. เพลงที่มีการบรรเทงติดต่อกันตั้งแต่เพลงอัตราสามชั้น ส่องชั้นและชั้นเดียว ได้แก่ข้อใด
  1. เพลงนกขมิ้น
  2. เพลงตับจูล่ง
  3. เพลงแขกมดญบ้างขุนพระมหาภูษา
  4. เพลงเต่ากินผักบุ้ง

9. การแสดงข้อใดต้องใช้เพลงหน้าพาย์บรรเลงประกอบ
1. นางเบญญาภัยกำลังแปลงตัวเป็นนางสีดา
  2. ทศกัณฐ์กำลังเจรจา กับนางเบญญาภัยผ่านคนพากย์
  3. ทัพพระรามกับทัพทศกัณฐ์ตั้งเผชิญหน้ากัน
  4. นางเบญญาภัยหมอบเฝ่านางสีดา
10. เพราะเหตุไรจึงมีคำแสดงเชื้อชาติต่าง ๆ เช่น ลาว เบมาร จีน ฯลฯ นำหน้าชื่อเพลงไทย
1. เพราะต้องการจะบอกว่าเป็นเพลงที่คิดว่าชาตินั้น ๆ เป็นผู้แต่งขึ้น
  2. เพราะต้องการบอกว่าเพลงนั้นมีเชื้อของไทยแต่นำของชาติต่าง ๆ มา
  3. เพราะต้องการให้คนฟังรู้ว่าเพลงมีสำเนียงแปลกลอกอกร่วมไป
  4. เพราะคิดว่าไทยยกองให้เกียรติเจ้าของเพลงที่ตนได้เค้าโครงมา
11. เพลงไทยในสมัยแรก ๆ หรือยุคต้น ๆ เป็นเพลงลักษณะใด
1. เป็นเพลงสัน្តิ ที่มีจังหวะเร็ว
  2. เป็นเพลงสัน្តิ ที่มีจังหวะปานกลาง
  3. เป็นเพลงสัน្តิ ที่มีจังหวะช้า
  4. เป็นเพลงยาว ๆ มีจังหวะเร็ว
12. “ไม่ใช้เพลงหน้าพาย์ในโอกาสใด
1. บรรเลงประกอบกิริยาอาการของตัวโขนละคร
  2. บรรเลงในพิธีไหว้ครูโขน ละครและดนตรี
  3. บรรเลงก่อนจบการแสดง
  4. บรรเลงประกอบการเทคโนโลยีมาชาติ
13. เพลงที่แสดงอารมณ์โกรธจะเป็นเพลงลักษณะใด
1. จังหวะช้าขี้ดยาด
  2. จังหวะปานกลาง
  3. จังหวะช้า
  4. จังหวะเร็ว
14. เพลงที่มีการบรรเลงต่อเนื่องจากจังหวะช้า จังหวะปานกลาง และจบด้วยจังหวะเร็ว จัดเป็นเพลงชนิดใด
1. เพลงตับ
  2. เพลงเตา
  3. เพลงเกร็ง
  3. เพลงหางเครื่อง
15. เพลงชนิดใดมีจังหวะช้าที่สุด
1. เพลงขันเดียว
  2. เพลงสามขัน
  3. เพลงสองขัน
  4. เพลงเตา

16. เพลงอัตราจังหวะชนิดใดเป็นเพลงในยุคแรก ๆ
1. เพลงชั้นเดียว
  2. เพลงสองชั้น
  3. เพลงสามชั้น
  4. เพลงสี่ชั้น
17. ถ้าท่านต้องการรู้จักเพลงหน้าพาทย์ ท่านควรซึมการแสดงข้อใด
1. โขน
  2. ละครบร้อง
  3. ระบำบوبرานคดี
  4. การเล่นดอกสร้อยสักวา
18. จังหวะที่เกิดจากการตีเครื่องหนังมีศัพท์เฉพาะเรียกว่าอะไร
1. ทำนอง
  2. จังหวะ
  3. หน้าทับ
  4. ออ ก ลูกหมัด
19. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงของไทยมักเป็นเพลงชนิดใด
1. จังหวะเร็ว
  2. จังหวะปานกลาง
  3. จังหวะเร็วและปานกลาง
  4. จังหวะปานกลางและช้า
20. นักฟังเพลงรุ่นใหม่ยกที่จะฟังหน้าทับออก จึงมักใช้ฟังเสียงเครื่องดนตรีชนิดใดช่วย
1. ฉีง
  2. ชาบ
  3. กรับ
  4. โนม่ำ
-

แบบคำต่อหนังสือที่ 6

ข้อ 1. (3)	ข้อ 11. (1)
ข้อ 2. (4)	ข้อ 12. (3)
ข้อ 3. (1)	ข้อ 13. (4)
ข้อ 4. (1)	ข้อ 14. (2)
ข้อ 5. (4)	ข้อ 15. (2)
ข้อ 6. (3)	ข้อ 16. (1)
ข้อ 7. (3)	ข้อ 17. (1)
ข้อ 8. (3)	ข้อ 18. (3)
ข้อ 9. (1)	ข้อ 19. (3)
ข้อ 10. (3)	in 30. (1)

หมายเหตุ อ่านทบทวนเนื้อหาภาษาในบทสำหรับคำถามข้อที่ท่านตอบผิดอีกครั้งหนึ่ง
